

Asia: VN/18098/2025

Lausuntopyyntö: Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

-

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti

-

2. Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

-

Perustelut tiiviisti

-

3. Mikä seuraavista vaihtoehtoista olisi mielestänne tarkoituksenmukaisin tapa järjestää sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen rajapinta? Valitkaa yksi ja perustelkaa vastauksenne.

-

Perustelut tiiviisti

-

4. Lausuntopalaute lukuun 1 (Yleiset säännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 1 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

5. Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla muutoksella olevan lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen ja päättymiseen?

-

6. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää koskevan asiakasmitoituksen joustavoittamisesta mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

7. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävistä kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

8. Lausuntopalaute luvusta 3 (Lastensuojelun järjestäminen ja kustannusvastuu): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 3 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta sekä vaikutuksista.

-

9. Lausuntopalaute luvusta 4: Onko ehdotus, jonka mukaan lupa lapsen tutkimiseen annettaisiin jatkossa hyvinvointialueen viranhaltijan päätöksellä hallinto-oikeuden sijaan, mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

10. Selkiyttävätkö luvun 4 ehdotukset lastensuojelun päätöksentekosääntelyä?

-

Perustelut tiiviisti

-

11. Lausuntopalaute luvusta 5: Onko ehdotus edunvalvojan palkkioiden ja kulukorvausten rajaamisesta ja yhdenmukaistamisesta valtioneuvoston asetuksella mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia (etenkin taloudellisia) arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

Muut mahdolliset huomiot lastensuojelun edunvalvontaa koskevasta sääntelykokonaisuudesta?

-

12. Muu lausuntopalaute luvusta 5 (Lapsen osallisuus): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 5 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

13. Lausuntopalaute luvusta 6 (Menettelysäännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 6 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

14. Lausuntopalaute luvusta 7 (Lastensuojelun avohuolto): Ovatko lastensuojelun avohuoltoa koskevat ehdotukset mielestänne kannatettavia?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

15. Lausuntopalaute luvusta 8 (Lapsen kiireellinen sijoitus): Onko kiireellisen sijoituksen jatkoa koskeva ehdotus (keston lyhentäminen 30 vuorokaudesta 14 vuorokauteen) mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

16. Lausuntopalaute luvusta 9 (Huostaanotto): Onko huostaanottoa koskeva ehdotus (50 §) mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

17. Lausuntopalaute luvusta 10 (Kodin ulkopuolinen sijoitus): Onko kodin ulkopuolisten sijoitusten ja sijoituspaikkojen valvontaa koskevien säännösten täsmentäminen ja vastuunjaon selkeyttäminen ehdotetulla tavalla mielestänne kannatettavaa?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

18. Lausuntopalaute luvusta 11 (Laitoshoidto): Onko ehdotus lastensuojelulaitoksen asuinyksikön henkilöstömitoituksen täsmentämisestä ja osittaisesta joustavoittamisesta (ml. lapsikohtainen vähimmäismitoitus 1 työntekijä/lapsi sekä mahdollisuus suhteuttaa mitoitusta sijoitettujen lasten lukumäärään) mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

19. Onko ehdotus turvahenkilöä koskevaksi sääntelyksi, jossa turvahenkilön tehtävät ja toimivaltuudet erotetaan selvästi hoito- ja kasvatustehtävistä, mielestänne toimiva?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

20. Lausuntopalaute luvusta 12 (Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 12 säännöksistä 90 § (yhteydenpidon rajoittaminen) ja 93 § (henkilöntarkastus) ja niiden käytännön toimivuudesta ja vaikutuksista.

-

21. Lausuntopalaute luvusta 13 (Jälkihuolto): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 13 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

22. Lausuntopalaute luvusta 17 (Voimaantulo): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita voimaantuloa koskevista säännöksistä ja niiden vaikutuksista.

-

23. Lausuntopalaute ehdotuksesta koskien lisärahoitusta tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUVa) turvaamiseksi yksityisissä koulukodeissa ja Valtion koulukodeissa: Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita TUVa-koulutuksen rahoitusta koskevasta säännöksestä ja sen vaikutuksista.

-

24. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen taloudellisista vaikutuksista?

-

25. Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksen 38 §:n 3 momentilla mahdollisesti olevan?

-

26. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen muista vaikutuksista?

-

27. Vapaamuotoiset huomiot

YLEISTÄ

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi. Esitysluonnos on osa lastensuojelulain kokonaisuudistusta, joka toteutetaan kahdessa vaiheessa. Lausuntopyyntö koskee toisen vaiheen ehdotuksia. Esitysluonnoksen mukaan voimassa oleva lastensuojelulaki (417/2007) kumotaan ja säädetään uusi laki lapsen erityisestä suojelusta.

Ehdotettavaan uuteen lakiin lapsen erityisestä suojelusta (1. lakiehdotus) on sisällytetty muutokset, joita on esitetty lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen hallituksen esityksessä (hallituksen esitys laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi, HE 149/2025 vp) ja joka on juuri hyväksytty muutettuna eduskunnassa. Säännökset on sisällytetty nyt esillä olevaan ehdotukseen siinä muodossa, kuin ne annettiin eduskunnalle. Nyt esillä olevaan esitysluonnokseen on sisällytetty myös muutosehdotukset, jotka sisältyvät hallituksen esitysluonnokseen laiksi vankeuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (VN/30248/2024).

Lisäksi esitys kytkeytyy samanaikaisesti eduskunnalle annettavaksi tarkoitettuun hallituksen esitykseen laiksi sosiaalihuoltolain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi. Mainittua hallituksen esitysluonnosta koskeva lausuntokierros on juuri päättynyt. Apulaisoikeusasiamies Susanna Lindroos-Hovinheimo on antanut esitysluonnoksesta lausunnon (EOAK/3303/2026). Kun sosiaalihuoltolakia koskeva hallituksen esitysluonnos ja lastensuojelulain uudistuksen toinen vaihe liittyvät keskeisesti toisiinsa, on nyt käsillä oleva lausunto väistämättä osin päällekkäinen apulaisoikeusasiamies Lindroos-Hovinheimon antaman lausunnon kanssa.

Lausunto on pyydetty antamaan lausuntopalvelu.fi -palvelussa, jonne lausunnonpyytäjä on määritellyt valmiiksi kysymyksiä ja alaotsikot. Tämä lausuntoni on otsikoitu ja jaoteltu toisin. Tämän takia lausunto on lausuntopalvelussa kokonaisuudessaan otsikon ”Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä” alla.

Kiinnitän 1. lakiehdotukseen (laki lapsen erityisestä suojelusta) keskittyvässä lausunrossani huomiota laillisuusvalvonnan näkökulmasta keskeisiin uudistusehdotuksiin eikä lausuntoni ole näin ollen tyhjentävä.

2 LASTENSUOJELULAIN KOKONAISUUDISTUKSEN TOTEUTUSTAPA

Lastensuojelulain kokonaisuudistus on toteutettu kahdessa vaiheessa. Ensivaiheessa uudistuksen kohteena oli ensisijaisesti huostaanotettuja ja sijaishuoltoon sijoitettuja lapsia koskeva sääntely (HE 149/2025 vp). Toisen vaiheen uudistus toteutetaan kahtena erillisenä, vaikkakin toisiinsa kiinteästi liittyvinä uudistuksena, uudistamalla sekä sosiaalihuoltolakia että säätämällä uusi laki lasten erityisestä suojelusta. Nyt esillä olevassa lapsen erityistä suojelua koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan lisäksi muutoksia, jotka liittyvät lastensuojelulain ensimmäisen vaiheen uudistukseen (HE 149/2025 vp). Tällaisia ovat esimerkiksi ehdotettu voimankäyttöä rajoitustoimenpiteiden yhteydessä koskeva sääntely (esitysluonnoksen 93 ja 95 §) sekä turvahenkilöitä koskeva sääntely (esitysluonnoksen 75–77 §). Tältä osin sääntely kohdistuu lastensuojelulain kokonaisuudistuksen kaikkein perus- ja ihmisoikeusherkimpiin elementteihin eli rajoitustoimenpiteiden käyttöön.

Lastensuojelulain kokonaisuudistus on siis käytännössä pilkottu useisiin, mutta kuitenkin toisiinsa kiinteästi liittyviin osiin.

En pidä valittua sääntelytapaa onnistuneena.

Omaksuttu sääntelytapa on lausunnonantajalle paitsi työläs mutta ennen kaikkea se vaikeuttaa kokonais kuvan saamista uudistuksesta ja sen vaikutuksista. Lastensuojelulain uudistuksen ensimmäisen vaiheen lausuntokierroksilla lausunnonantajilla ei esimerkiksi ole ollut kokonaiskuvaa siitä, miten laitoksesta luvatta poistuneiden lasten etsiminen, kiinniotto ja palauttaminen on tarkoitus käytännössä järjestää. Näin ollen lausunnonantajilla ei ole myöskään ollut mahdollisuutta arvioida sääntelyä sen merkittävyyden edellyttämällä tavalla kokonaisvaltaisesti.

Erityisen ongelmallinen nyt omaksuttu sääntelytapa voi kuitenkin olla ennen muuta niiden näkökulmasta, joiden tulisi kyetä lainsäädäntöä käytännön työssään soveltamaan.

3 LASTENSUOJELUN TEHTÄVÄT JA TARKOITUS (1 §)

Esitysluonnoksen mukaan lapsen erityisestä suojelusta annettavan lain tarkoituksena on turvata lastensuojelun asiakkuudessa olevan lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Esitysluonnoksen mukaan lastensuojelun asiakkuudessa olevien lasten määritelmä kapenee kuitenkin merkittävästi, kun lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa olevia lapsia siirtyy ja siirretään enenevässä määrin sosiaalihuoltolain mukaiseen asiakkuuteen. Tämä on seurausta siitä, että lapsen erityistä suojelua koskevan hallituksen esitysluonnoksen mukaan lastensuojeluasiakkuuden kynnystä nostettaisiin vastaamaan nykyisiä huostaanoton edellytyksiä. Tämä tarkoittanee sitä, että lastensuojelun asiakkuuteen siirrytään enenevässä määrin vasta, kun sijaishuolto alkaa näyttää ainoalta mahdolliselta tukikeinolta. Myös jälkihuollossa olevat lapset ja nuoret olisivat sosiaalihuollon asiakkaita.

Käytännössä siis yhä suurempi osa tällä hetkellä lastensuojelun asiakkuudessa olevista lapsista siirtyisi jatkossa sosiaalihuollon asiakkuuteen. Avohuollon asiakaslasten tarpeet, tilanteet ja haasteet eivät näkemykseni mukaan ole kuitenkaan viime vuosina lieventyneet, vaan päinvastoin, ongelmat ovat monimutkaistuneet (ks. esim. Lamponen & Aarnio 2024; Jaakola & Pösö 2022).

Sosiaalihuoltolakia koskeva hallituksen esitysluonnos ei kuitenkaan sisältänyt voimassa olevaa lastensuojelulakia ja nyt käsillä olevaa hallituksen esitysluonnosta vastaavaa sääntelyä lapsen oikeudesta turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Kuten olen hallituksen esityksestä 149/2025 vp antamassani lausunnossa perustuslakivaliokunnalle (EOAK/6700/2025) todennut, sääntely asettaa näkemykseni mukaan sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuudessa olevat lapset eri asemaan ilman riittäviä perusteluja (PL 6 §, LOS 2 art.). Sekä sosiaalihuollon että lastensuojelun palveluja tarvitsevat lapset ovat tilanteessa, jossa vanhempien ja kaikille kuuluvien peruspalvelujen tuki ei riitä turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä.

Perustuslaki tunnistaa lapset yleisesti erityistä suojelua ja huolenpitoa vaativana ryhmänä (HE 309/1993 vp, s. 45). Sen lisäksi Suomi on sekä kansainvälisesti (YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommentti 14, kohta 54 yleiskommentti 12, kohdat 74 ja 23) että kansallisesti (VN 2021:8, s. 19) sitoutunut erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten suojeluun (yleisemmin julkisen vallan velvollisuudesta turvata erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asema ja oikeudet, ks. esim. HE 252/2006 vp, s. 68 ja 77, HE 266/2010 vp, s. 39 ja HE 185/2010 vp, s. 43). Sosiaalihuollon asiakaslasten tehokas ja vaikuttava suojelu sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa edellyttää näkemykseni mukaan lasten erityisen haavoittuvuuden ja suojelutarpeen tunnustamista.

Huomioni kiinnittyi myös siihen, että esitysluonnoksen perusteluista (erityisesti s. 159–160) välittyi väistämättä vaikutelma, jonka mukaan huostaanotetun lapsen hoito ja huolenpito haluttaisiin ymmärtää erityisesti perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaisena tukitoimena tai palveluna. Kun perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaista turvan tasoa on vakiintuneesti kuvattu muun muassa sanoilla ”ihmisarvoisen elämän vähimmäistaso” tai ”eksistenssiminimi” (ks. esim. HE 309/1993 vp, s. 19 ja 69; HE 50/2025 vp, s. 41–43; PeVL 34/2016 vp, s. 5; PeVL 73/2014 vp) ja kun huostaanotetut lapset ovat usein yksi sosiaalihuollon järjestelmämme vahvimman tuen tarpeessa olevista

asiakasryhmistä, vierastan perusteluista välittyvää viestiä ja pidän toivottavana, että perusteluja tältä osin tarkennetaan.

4 LASTENSUOJELUASIAKKUUDEN ALKAMINEN JA PÄÄTTYMINEN (8 §)

Esitysluonnoksen 8 §:n 1 momentin mukaan lastensuojeluasiakkuus alkaisi, kun hyvinvointialueen toimivaltainen sosiaalityöntekijä toteaa, että lapsen kasvuolosuhteet, lapsen terveys tai kehitys uhkaavat vakavasti vaarantua ja lapsen erityinen suojelun tarve edellyttää lapsen erityisestä suojelusta annettavan lain mukaisia toimenpiteitä. Käytännössä lastensuojelun asiakkuuden kynnystä nostettaisiin vastaamaan nykyisiä huostaanoton kriteereitä. Noston katsotaan esitysluonnoksen mukaan ehkäisevän perusteettomia tai liian varhaisia asiakkuuksia ja ohjaavan lievemmat tilanteet ensisijaisesti varhaisemman tuen ja muiden palvelujen piiriin (s. 112).

Suhtaudun varauksella lastensuojeluasiakkuuden kynnyksen nostamiseen. Kanteluasioiden yhteydessä on ensinnäkin käynyt ilmi, että jo nykyinen kynnys on saattanut olla liian korkea, ja lasta ja perhettä on pidetty sosiaalihuoltolain mukaisessa asiakkuudessa liian pitkään, myös tilanteissa, joissa muut viranomaiset ovat toistuvasti tuoneet esille voimakkaampien tukitoimien tarvetta. Toiseksi tietooni on tullut, että lapsiperheissä tuen ja palvelujen saanti on käytännössä saattanut edellyttää lastensuojelun asiakkuutta tai että tuki ja palvelut ovat lastensuojelun asiakkuudessa järjestyneet nopeammin. Tämä herättää epäilyksen siitä, järjestyvätkö perheiden ennaltaehkäisevät palvelut jatkossakaan oikea-aikaisesti. Kolmanneksi, jos lastensuojelun asiakkuuteen siirrytään vasta silloin, kun huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen alkaa näyttää ainoalta vaihtoehdolta, tulisi olla ehdoton varmuus siitä, että edeltävissä palveluketjussa on vahvaa osaamista lasten suojelusta ja riittävästi vaikuttavia palveluita. En ole tästä vakuuttunut nyt käsillä olevan esitysluonnoksen ja sosiaalihuoltolakia koskevan esitysluonnoksen valossa.

Totean vielä, että näkemykseni mukaan säännös on kielellisesti epäselvä. Tarkoituksena ei liene suojata kasvuolosuhteita (kasvuolosuhteet vaarantuvat), vaan lapsen terveyttä ja kehitystä, joka vaarantuu lapsen kasvuolosuhteiden tai lapsen oman toiminnan vuoksi.

Lastensuojeluasiakkuuden alkamisen osalta esitysluonnos kytkeytyy keskeisesti vireillä olevaan sosiaalihuoltolain uudistukseen. Sosiaalihuoltolakia koskevan hallituksen esitysluonnoksen mukaan lastensuojeluilmoituksesta ja ennakkolisesta lastensuojeluilmoituksesta säädettäisiin jatkossa sosiaalihuoltolaissa ja kaikki asiakkuudet myös käynnistyisivät sosiaalihuoltolain mukaisina asiakkuuksina.

Kuten apulaisoikeusasiamies Lindroos-Hovinheimo on sosiaalihuoltolain hallituksen esitysluonnosta koskevassa lausunnossaan EOAK/3303/2026 todennut, ehdotetussa muutoksessa tärkeintä on se, kuka ilmoitukset käsittelee ja miten asiakkuudet tämän jälkeen ohjautuvat. Lapsiperheissä ongelmat ovat usein monisyisiä ja lisäksi uudistuksen jälkeen sosiaalihuoltoon ohjautuisi myös aikaisempaa selvästi vaikeammassa tilanteessa olevia lapsia ja perheitä. Siksi on tärkeää, että kaikki lasta koskevat ilmoitukset käsittelee ja lapsen tuen tarpeen arvioi sosiaalityöntekijä, jolla on kokemusta lastensuojelusta. Tällä varmistettaisiin se, että lapsi ja perhe ohjautuvat oikeaan asiakkuuteen ja palveluihin riittävän varhain.

Lastensuojeluasiakkaiden usein monisyiset ja toisinaan piilevätkin ongelmat edellyttävät lisäksi perusteellista perehtymistä tilanteeseen, jotta päästään riittävän varhain kiinni niihin ongelmiin, joihin työskentelyssä on keskeistä pyrkiä vaikuttamaan. Siksi mahdolliset säästöt ja virheet alkuvaiheessa voivat kostautua myöhemmin, kun valittu palvelupolku (sosiaalihuolto/lastensuojelu) ja palvelut eivät mahdollisesti vastaakaan toivotulla tavalla tuen tarpeeseen.

Voimassa olevassa lastensuojelulaissa (417/2007) ei ole lastensuojelun asiakkuuden päättymistä koskevaa sääntelyä. Esitysluonnoksen 8 §:n 3 momentin mukaan asiakkuus päättyisi, kun hyvinvointialueen toimivaltainen sosiaalityöntekijä toteaa, ettei lastensuojelun järjestämiselle ole perustetta ja viimeistään asiakkuus päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Sekä lastensuojelun asiakkuuden alkaminen että päättymisen ovat asianosaisille merkityksellisiä esimerkiksi tahdonvastaisten toimenpiteiden käyttömahdollisuuden vuoksi. Pidän siksi ehdotettua sääntelyä, samoin kuin sääntelyä lastensuojeluasiakkuuden alkamisen ja päättymisen kirjaamisvelvollisuudesta sekä lapselle ja huoltajalle tiedottamisesta (8 § 4 mom.) lähtökohtaisesti kannatettavana.

Pitäisin kuitenkin lapsen oikeusturvan näkökulmasta tärkeänä, että kun asiakkuutta päätetään, laissa nimenomaisesti todettaisiin sosiaalityöntekijän tällöin arvioineen, että lapsen hyvinvointi saadaan turvattua muilla palveluilla tai ilman lastensuojelun toimenpiteitä. Nyt asia tuodaan esiin vain perusteluissa. Lastensuojelun asiakkuudessa olisivat esitysluonnoksen mukaan jatkossa kaikkein vaikeimmin oireilevat lapset, ja kuten olen edellä todennut, Suomi on kansallisesti ja kansainvälisesti sitoutunut suojelemaan heitä. En voi siksi pitää asianmukaisena säädöstekstiä, jonka sanamuoto mahdollistaisi näiden lasten jättämisen vaille tukea ja palveluja.

5 LAPSEN ASIOISTA VASTAAVA SOSIAALITYÖNTEKIJÄ (9 JA 10 §)

Esitysluonnoksen 9 §:ssä ehdotetaan, että poikkeustilanteissa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastattavana olevien lasten enimmäismäärän (30 lasta) voi ylittää, jos se on välttämätöntä lapsen edun turvaamiseksi. Ylitys ei kuitenkaan saa olla pitkäaikaista ja pysyvää.

Totean tältä osin, että ylitystarve on ymmärrettävä poikkeuksellisissa tilanteissa, kun on esimerkiksi tarpeen varmistaa, että saman perheen lapset ovat saman sosiaalityöntekijän asiakkaita. Pidän kuitenkin tärkeänä, että hyvinvointialueille asetettaisiin tätä koskeva seurantavelvoite, jotta voidaan varmistaa, ettei poikkeukseksi tarkoitettua sääntelystä tule resurssivajeesta kärsivillä hyvinvointialueilla käytäntö.

Esitysluonnoksen 10 §:ään on ehdotettu koottavaksi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävät. Pidän esitettyä sääntelyä lähtökohtaisesti kannatettavana. Erityisesti nostaisin tältä osin esille lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuuden valvoa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen sijoituksen toteutumista ja lainmukaisuutta. Olen useissa yhteyksissä tuonut esiin havaintoni lapsikohtaisen valvonnan puutteista, ja siten kaikki sääntely, joka korostaa valvonnan merkitystä, on tarpeen.

Erityisesti olen tuonut esiin puutteita perhehoidon valvonnassa (ks. esim. eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2024, s. 100). En ole pitänyt hyväksyttävänä sitä, että perhehoidossa olevan lapsen valvonta jää yksin sen varaan, että lapsi ymmärtää kertoa mahdollisista epäkohdista omalle sosiaalityöntekijälleen (EOAK/6700/2025). Palaan tähän vielä tarkemmin jäljempänä.

Tärkeää on myös moniammatillisen työskentelyn korostaminen. Tähän liittyen pidän positiivisena myös esitysluonnoksen 12 §:ssä ehdotettua sääntelyä, jonka mukaan myös muulla hyvinvointialueen toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla kuin lapsen asioista vastaavalla tulisi olla mahdollisuus moniammatillisen asiantuntemuksen käyttämiseen.

Laillisuusvalvonnassa tekemieni havaintojen perusteella totean kuitenkin, etteivät nyt esitetyn kaltaiset, yleisluontoiset valvontaa tai moniammatillista työskentelyä koskevat säännökset useinkaan näytä toimivan tehokkaasti ja vaikuttavasti käytännössä. Näkemykseni mukaan tämä vaatisi vahvaa

panostusta lakiuudistuksen toimeenpanoon esimerkiksi valmiiksi luotavien toimintamallien ja koulutuksen avulla.

Lisäksi kummeksun jossain määrin esitysluonnoksen 10 §:n 1 kohdan sääntelyä, jonka mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaisi lastensuojelun asiakkuudessa olevan lapsen tuen tarpeeseen ensisijaisesti sosiaalityöllä. Myös esitysluonnoksen 43 §:n 1 momentin mukaan lastensuojelun avohuollossa ensisijainen tukimuoto olisi sosiaalityö ja -ohjaus.

Kuten olen edellä aiemmin todennut, lastensuojeluasiakkuuden kynnyksen nostamisen seurauksena lastensuojelun asiakkuudessa olisi jatkossa kaikkein vaikeimmin oireilevia lapsia. Esimerkiksi tehostetun perhetyön asiakkaita siirtyisi jatkossa sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin. Tehostettu perhetyö on ollut luonteeltaan voimakkaasti korjaava lastensuojelun tukitoimi, jonka jälkeen lapselle ja perheelle ei enää välttämättä ole ollut tarjolla kotiin tuotavaa tukea, vaan on jouduttu pohtimaan huostaanoton edellytysten täyttymistä. Tähän nähden pidän erittäin epätodennäköisenä, että lastensuojelun asiakaslasten tuen tarpeisiin pystyttäisiin jatkossa juurikaan, jos lainkaan vastaamaan sosiaalityön ja -ohjauksen keinoin.

Tuon kohdan 7 osalta vielä esiin seuraavan. Ymmärrän esitysluonnoksen perustelujen valossa (s. 114), että tarkoitus on ainakin jossain määrin luopua siitä voimassa olevan lastensuojelulain lähtökohdasta, jonka mukaan lapsen huostaanoton jälkeen lastensuojelun keskeisiä tehtäviä on perheen jälleenyhdistäminen. Ymmärrän, että on tilanteita, joissa jälleenyhdistäminen ei vaikuta pitkäänkään aikaan ajankohtaiselta tai mahdolliselta. Perheen jälleenyhdistäminen kuuluu kuitenkin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan perhe-elämän suojan ydinalueeseen (ks. esim. Johansen v. Norja 21.10.1996; Strand Lobben ja muut v. Norja 10.9.2019), ja myös Suomi on saanut asiasta aikaisemmin langettavia tuomioita (esim. K. & T. v. Suomi, K.A. v. Suomi). Ratkaisuisaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut muun muassa sitä, että mitä pidempään sijoitus kestää, sitä tärkeämmäksi viranomaisen velvollisuus edistää jälleenyhdistämistä ja yhteydenpitoa muuttuu.

Jos tavoite on lieventää toimia perheen jälleenyhdistämiseksi, siitä tulisi mielestäni säätää suoraan laissa. Sekä perheen että työntekijän oikeusturvan kannalta on lisäksi tärkeää säätää siitä, että perheen jälleenyhdistämistä koskeva työskentely tai sen puute perusteluineen kirjataan asiaankuuluvasti.

6 LASTENSUOJELUN EDUNVALVONTA (30–31 §)

Lapselle voitaisiin jatkossa määrätä edunvalvoja myös niissä tilanteissa, joissa huoltaja on passiivinen eikä hoida lasta koskevia asioita. Lisäksi säädettäisiin, ettei edunvalvojana voi toimia henkilö, jolla on tai voi olla eturistiriita lapsen kanssa ja että edunvalvojaksi määräämisen edellytyksenä on, että henkilö on toimittanut otteen rikosrekisteristä.

Pidän esitettyjä uudistuksia kannatettavina.

Kummeksun kuitenkin sitä, ettei esitysluonnoksessa käsitellä lainkaan lasten edunvalvojien koulutusta eikä valvontaa, jotka on tutkimuksissa tunnistettu edunvalvontajärjestelmän kipupisteiksi (esim. Heikkilä, Rantaeskola & Malin 2018). Päinvastoin esitysluonnoksen sivulla 79 todetaan nimenomaisesti, ettei toimintaa seurata kansallisesti ja että hyvinvointialueiden välillä on eroja siinä, millaisissa tilanteissa edunvalvojaa ryhdytään hakemaan. Kun edunvalvojilta puuttuu riittävä koulutus tehtäviinsä eikä toimintaa systemaattisesti valvota, myös palvelujen sisältö ja laatu voivat vaihdella merkittävästi lapsikohtaisesti. Tätä ei voi pitää hyväksyttävänä lasten yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta.

Pitäisin tärkeänä, että asiaa käsiteltäisiin tarkemmin esitysluonnoksen jatkovalmistelussa tai vähintäänkin tehtäisiin suunnitelma näihin haasteisiin vastaamiseksi.

7 KIIREELLINEN SIJOITUS (8 LUKU)

Esitysluonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi kiireellisen sijoituksen edellytyksiä siten, että viittaus voimassa olevan lastensuojelulain 40 §:n huostaanottokriteereihin (esitysluonnoksen 46 § 1 mom.) poistetaan. Muutoksella tavoitellaan sitä, että päätös lapsen kiireellisestä sijoituksesta kohdentuisi nykyistä selkeämmin tilanteisiin, joissa lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen turvaaminen vaatii kiireellisiä ja välittömiä turvaamistoimia. Kiireellistä sijoitusta ei tulisi pääsääntöisesti käyttää lapsen pitkään jatkuneiden ja kumuloituneiden ongelmien katkaisemiseen ilman suoraa yhteyttä siihen hetkeen, kun kiireellinen sijoitus tehdään (s. 129).

Pidän ehdotetun muutoksen tavoitetta erittäin myönteisenä. Jo pitkään on ollut yleisesti tiedossa, että kiireellistä sijoitusta koskevaa sääntelyä on sovellettu toisin kuin lainsäätäjät on tarkoittanut, eikä edellinen yritys (HE 256/2014 vp) tilanteen korjaamiseksi tuottanut toivottua tulosta. Pidänkin ilmeisenä, että ehdotettu muutos tulee toteutuakseen vaatimaan hyvinvointialueiden kattavaa koulutusta.

Lisäksi ehdotettu sääntely vaikuttaa sääntelyn tavoitteiden ja säänneltävän toimenpiteen luonne huomioon ottaen liian väljältä. Esitysluonnoksen mukaan ”jos lapsi on välittömässä vaarassa, lapselle voidaan järjestää kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto”. Kun kiireellisessä sijoituksessa on kyse voimakkaasti lapsen ja perheen perus- ja ihmisoikeuksiin, erityisesti perhe-elämän suojaan (PL 10 §, LOS 16 art.), kajoavasta toimenpiteestä, pidän tarpeellisena, että soveltamisalaa rajataan myös itse säädöstekstissä, ei vain perusteluissa.

8 HUOSTAANOTTO JA SIIAISHUOLTOON SIJOITTAMINEN (9 LUKU)

Esitysluonnoksessa ehdotetaan tarkennuksia huostaanoton edellytyksiin (50 §) ja huostaanoton lakkaamista koskevaan sääntelyyn (57 §). Jatkossa lapsen huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voitaisiin vaarantumiskriteerien täyttymisestä huolimatta ryhtyä vain, jos lapsen ja huoltajan ensisijaisesti tarvitsemat sosiaali- tai terveydenhuollon palvelut ja ehdotetun lain 7 luvussa tarkoitettu avohuollon työskentely ja tukitoimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Edelleen tulisi olla selvitettyä, ettei läheisverkostosijoitus ole mahdollinen ja lapsen edun mukainen ja että sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

Huomioni kiinnittyy tältä osin seuraavaan. Esitysluonnoksen perustelujen mukaan muutoksella tavoitellaan sitä, ettei huostaanottoon voitaisi ryhtyä tilanteessa, jossa lapsi tai huoltaja tarvitsisi ensisijaisesti muita sosiaali- tai terveydenhuollon palveluja, kuten esimerkiksi lastenpsykiatrista tai nuorisopsykiatrista hoitoa (s. 130). Totean ensinnäkin, että terveydenhuollon palvelujen tarpeesta ja palvelujen sisällöstä päättää lääketieteellisin perustein terveydenhuollon ammattihenkilö, lähtökohtaisesti lääkäri. Tähän nähden pidän jo pykälän käytännön soveltamisen kannalta jossain määrin ongelmallisena sitä, että sosiaalihuollon viranomaisen ratkaisu on sidottu toisen hallinnonalan viranomaisen arvioitavaksi ja päätettäväksi kuuluvaan asiaan.

Toiseksi olen laillisuusvalvonnassa tekemieni havaintojeni perusteella nostanut toistuvasti (Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus 2024, s. 99) esille lastensuojelun ja lasten psykiatrisen hoidon rajapintaan liittyvät haasteet. Yksi havainnoista on ollut se, että lastensuojelu on ainakin osin joutunut paikkaamaan lasten- ja nuorisopsykiatrisen resurssivajetta. Näkemykseni mukaan esitysluonnoksen mukainen säännösteksti saattaisi toteutuessaan johtaa tilanteeseen, jossa näiden

lasten hoidosta ja huolenpidosta ei lopulta vastaisi kukaan. En voi pitää tätä hyväksyttävänä ja pidän välttämättömänä sääntelyn ja sen perustelujen tarkentamista niin, ettei erityisen suojelun tarpeessa oleva lapsi missään tilanteessa jää vaille tarvitsemaansa hoivaa ja huolenpitoa. Viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on julkisella vallalla (lastensuojelulaki 417/2007 2 §, HE 252/2006 vp, s. 116).

Läheisverkostoedellytyksen osalta totean seuraavan. Kanteluasioiden yhteydessä on käynyt ilmi, ettei hyvinvointialueilla välttämättä osata tyhjentävästi neuvoa lapsen läheisiä siinä, mitä vaihtoehtoja lapsen tilanteessa on tarjolla ja erityisesti, mitä seurauksia erilaisilla vaihtoehdoilla on. Joissakin tapauksissa läheinen on päätnyt tekemään kantelun, koska ei pyynnöstään huolimatta ole saanut tähän tarkennusta eikä hän siten tiedä, millä perusteella lapsi asuu hänen luonaan. Pidänkin siksi 50 §:ssä käytettyä käsitettä läheisverkostosijoitus vallitsevaa tilaa entisestään sekoittavana, jos asiassa tosiasiallisesti tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsen hoito ja huolenpito läheisen luona on tarkoitus järjestää lapsenhuoltolain (361/1983) mukaisin oheishuoltaja- tai muin vastaavin järjestelyin.

Esitysluonnoksen 50 §:n 3 momentissa ehdotetaan sääntelyä, joka koskee alaikäisen vangin sijoittamista lastensuojelulaitokseen. Sääntelyyn liittyvä hallituksen esitysluonnos laiksi vankeuslain muuttamiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi on juuri ollut lausuntokierroksella. Totean tässä yhteydessä, että olen lausunnessani oikeusministeriölle (EOAK/2100/2026) todennut vankeuslakiin ehdotetun sääntelyn olevan liikkumisen rajoittamisen ja poistumisluvan osalta epäselvä. Epäselväksi jää esimerkiksi se, miten Rikosseuraamuslaitoksen tekemässä sijoittamispäätöksessä laitoksessa pysymisestä määrätty ja lastensuojelulain yhteydenpitoa koskevat säännökset (esim. 54 §) ja liikkumisvapauden rajoittamista koskeva sääntely suhtautuvat toisiinsa.

Esitysluonnoksen 57 §:n 2 momentin mukaan huostaanotto voitaisiin lakkauttaa, jos se ei enää edistäisi huostaanoton tarkoituksen toteutumista eikä olisi lapsen edun mukainen ja jos lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseen voitaisiin vastata riittävästi tämän lain mukaisella tuella tai muilla sosiaali- ja terveystalvuluilla.

Lähtökohtaisesti minulla ei ole huomautettavaa lakkauttamista koskevasta tarkentavasta sääntelystä. Sääntelyyn liittyy kuitenkin sama ongelma kuin edellä huostaanoton edellytysten osalta lausuttuun. Pitäisin siksi tärkeänä, että sääntelyyn liitetään seuranta sen varmistamiseksi, että ne lapset, joiden huostaanotto lakkautetaan ns. tuloksettomana, saavat kotiin tai muuhun asuinympäristöön tarvitsemansa tuen.

9 TURVAHENKILÖT (75–78 §)

9.1 Yleisarvioni

Esitysluonnoksen 11 luvussa säädettäisiin lastensuojelun laitoshoidosta. Yksi esitysluonnoksen keskeisiä muutoksia tältä osin on ns. turvahenkilöitä koskeva sääntely. Vastaavaa sääntelyä ei voimassa olevassa laissa ole.

Pidän esitysluonnoksen taustalla olevaa sääntelyn tarvetta lähtökohtaisesti ymmärrettävänä. Lisäksi, mikäli turvahenkilöiden säännönmukainen käyttö laitoksessa halutaan mahdollistaa, pidän lailla säätämistä sinänsä tarpeellisena. Esitysluonnoksessa on myös edellytetty, että turvahenkilöllä on riittävät tiedot ja osaaminen lastensuojelulaitoksesta toimintaympäristönä, minkä lisäksi laitoksen henkilökuntaan vakituisesti kuuluva turvahenkilö voi olla lapselle turvallisempi aikuinen kuin hälytystehtävälle hälytetty vartija. Pidän positiivisena – ja välttämättömänä – sitä, ettei turvahenkilöitä lasketa laitoksen kasvatus- ja hoitohenkilökuntaan.

Ehdotettuun sääntelyyn liittyy näkemykseni mukaan kuitenkin myös riskejä sekä perustuslain kannalta erityisen merkityksellisiä kysymyksiä, joita ei luonnoksessa ole riittävästi otettu huomioon. Turvahenkilöitä koskevan ehdotuksen vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksiin tulisi arvioida, minkä lisäksi ehdotetun sääntelyn suhdetta perustuslakiin tulee arvioida huolellisemmin.

Sääntely mahdollistaisi, että lastensuojelulaitoksen henkilökuntaan voisi jatkossa kuulua myös turvahenkilöitä. Kyse olisi luonnoksen mukaan pysyvästä ratkaisusta laitoksen turvallisuushaasteisiin. Arvioinnissa on lisäksi huomioitava, että näiden turvahenkilöiden toimivaltuudet olisivat laajemmat kuin vartijoiden.

Luonnoksessa todetaan, että ehdotettu sääntely liittyy erityisesti perustuslain 124 §:ssä säädettyyn julkisen hallintotehtävän antamiseen muulle kuin viranomaiselle ja sen lisäksi PL 7 §:ään.

Ehdotettu sääntely on merkityksellistä useiden perusoikeussäännösten lisäksi myös julkisen hallintotehtävän antamista viranomaiselle koskevan PL 124 §:n kannalta. Nähdäkseni ehdotusta on lähestyttävä siten, että siinä on kyse julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle. Julkinen hallintotehtävä on mahdollista antaa lailla tai lain nojalla. Turvahenkilöitä voitaisiin käyttää sekä viranomaisen että yksityisen ylläpitämässä laitoksissa. Kyse voisi siten ilmeisesti olla yhtäältä virkasuhteisista turvahenkilöistä sekä toisaalta ei-virkasuhteisista.

Pidän erittäin ongelmallisena, että turvahenkilöitä koskevaa sääntelyä ei ole arvioitu eikä valmisteltu huolellisesti siltä kannalta, onko tehtävässä kyse sellaisesta merkittävästä julkisen vallan käytöstä, jota ei voida antaa muulle kuin viranomaiselle (PL 124 §). Perustuslain 124 §:n toinen virke estää merkittävän julkisen vallan käytön antamisen muulle kuin viranomaiselle. Merkittävänä julkisen vallan käyttönä on esitöiden mukaan pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin. Tällaisia valtuuksia ei saa antaa muille kuin viranomaisille (HE 1/1998 vp, s. 179).

Kyseinen perustuslain säännös turvaa keskeisellä tavalla perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Vaikuttaa siltä, että kysymystä ei luonnoksessa ole edes tunnustettu, sillä sääätämisyjärjestysperusteluissa ei ole tarkasteltu myöskään asiaa koskevaa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä.

Esimerkiksi lausunnossaan PeVL 22/2014 vp valiokunta arvioi turvallisuusalan elinkeinoluvan haltijan palveluksessa olevan vartijan toimimista vartijan tehtävissä poliisin säilytystilassa. Valiokunta painotti lausunnossaan viranomaisen roolin ensisijaisuutta, ja muun kuin viranomaisen roolin luonnetta viranomaista avustavana ja täydentävänä ja siten epäitsenäisenä. Edelleen valiokunnan näkemyksen mukaan merkitystä oli sillä, että järjestely oli käytettävissä vain tilapäisesti, eikä yksityisten vartijoiden käyttö ollut mahdollista jatkuvaluonteisesti. Valiokunta piti tilapäisyyttä ja epäitsenäistä luonnetta välttämättömänä lain säätämiseksi tavallisessa lain säätämisyjärjestyksessä (PeVL 22/2014 vp, s. 3–4).

Luonnoksessa ehdotetaan, että yksityiset vartijat voisivat olla laitoksissa pysyvästi, heillä olisi itsenäiseen harkintaan perustuva oikeus voimakeinojen käyttöön niin laitoksessa kuin sen pihalla. Eräät toimivaltuudet olisivat käytettävissä myös laitoksen ja sen yhteydessä olevan piha-alueen ulkopuolella. Edelleen turvahenkilöille asetetut edellytykset ja heidän valvontansa olisivat ehdotuksen mukaan varsin väljästi säänneltyä. Jatkovalmistelussa on välttämätöntä valmistella turvahenkilöitä koskeva sääntely kokonaisuudessaan uudelleen huomioiden asianmukaisesti sääntelyn suhde perustuslakiin. Tarkastelussa on lisäksi pantava erityistä painoarvoa sille, että turvahenkilöille ehdotetut toimivaltuudet olisivat pitkäaikaisia, ulottuisivat myös rajatun alueen

ulkopuolelle ja kohdistuisivat pääosin lapsiin, jotka viettävät laitoksissa potentiaalisesti pitkiäkin aikoja.

Edelleen sääntelyn yleisistä lähtökohdista totean sen, että sääntely sisältää nähdäkseni riskin, että turvahenkilöihin turvaututaan liian helposti ja raja kasvatuksellisten ja kurinpidollisten toimien välillä hämärtyy. Käsittelen jäljempänä kysymystä turvahenkilöille ehdotetusta varsin itsenäisestä harkintavallasta voimakeinojen käyttöön. Nähdäkseni turvahenkilöitä koskeva sääntely kytkeytyy laajemmin siihen, millaiseksi yksityisten laitosten toiminta kokonaisuudessaan luonteeltaan mahdollisesti muodostuu: Miten esimerkiksi varmistetaan se, ettei turvahenkilöiden käytöstä laitoksissa tule poikkeuksen sijaan pääsääntöä. Pidän realistisena uhkakuvana sitä, että laitoksissa ulkoistetaan vaativa ja aikaa vievä lapsen ohjaus ja kasvatusta enenevässä määrin turvallisuusalan ammattilaiselle. Tilanne saadaan tällöin kyllä raukeamaan, mutta lapsen ymmärrys asioiden välisistä syy-seuraussuhteista ei välttämättä lisäänty eikä lapsen käyttäytyminen siten myöskään muutu toivottuun suuntaan. Pidän myös ilmeisenä, että lisääntynyt turvahenkilöiden käyttö lisää entisestään kovia laitoshoidon kustannuksia.

Lisäksi voidaan kysyä, mikä on turvahenkilön riittävä osaaminen lastensuojelusta ja laitoksen erityispiirteistä ja miten tämä osaaminen käytännössä varmistetaan, kun laillisuusvalvonnan toistuvien havaintojen mukaan laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvillekin rajanveto lapsen kasvatukseen ja rajoitustoimenpiteiden välillä on ollut toisinaan haastavaa. Kun turvahenkilö voi käyttää tehtäviensä toteuttamiseksi välttämättömiä voimakeinoja – mikä ei siis ole aiemmin ollut laitoksissa mahdollista – vaarana on, että niiden käytössä ylitetään harkintavalta. Valvonnan näkökulmasta korostan siksi ehdotettua velvoitetta kirjata tapahtumailmoitukset myös lapsen asiakasasiakirjoihin.

Kiinnitän seuraavassa huomiota eräisiin sääntelyn yksityiskohtiin.

9.2 Edellytykset turvahenkilöiden kuulumiselle henkilökuntaan

Laitoksen henkilökuntaan voisi kuulua turvahenkilöitä, jos ”se on laitoksen asiakas- ja työturvallisuuden takaamiseksi välttämätöntä”. Luonnoksesta ei nähdäkseni riittävän selvästi käy ilmi, mikä taho tämän arvioinnin tekisi. Ilmeisesti laitos itse arvoisi, täytyykö välttämättömyyskriteeri. Katsonkin, että ehdotetussa rakennelmassa jää epäselväksi, päättäisikö julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle muu kuin viranomainen ja miten tämä rakennelma on arvioitu yhteensopivaksi PL 124 §:n kanssa. Sama koskee myös velvollisuutta lopettaa henkilön käyttö turvahenkilönä.

Jatkovalmistelussa tulee huolellisesti arvioida edellä todettua. Vaikka ehdotettu turvahenkilöitä koskeva sääntely olisi turvahenkilöiden käytön mahdollistava eikä siihen velvoittava, kynnys on varsin matala. Ehdotettu muotoilu jättää varsin väljän harkintavallan (”turvallisuuden takaamiseksi välttämätöntä”) ja voi johtaa ongelmallisen laajaan turvahenkilöiden käyttöön. Sääntämisperusteluissa ainoaksi käyttökohteeksi on mainittu hallituksen esityksessä 149/2025 vp ehdotettu ja Valtion lastensuojelulaitoksen tuottama uusi kuntouttava suljettu laitospalvelu. Pykälään ehdotettu muotoilu turvahenkilöiden käyttöedellytyksistä ei vastaa sääntämisperusteluissa todettua.

Kiinnitän myös huomiota siihen, että julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle edellyttää perusoikeuksien vaarantumattomuuden lisäksi sitä, että oikeudellinen tarkoituksenmukaisuusedellytys täyttyy (”tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi”).

Säätämisyjärjestysperusteluita tulisi täydentää arviolla ehdotetun sääntelyn suhteesta tarkoituksenmukaisuusedellytyksen täyttymiseen.

9.3 Valvonta

Luonnoksessa (s. 137) todetaan seuraavaa: ”Turvahenkilö olisi osa valvontalain 9 §:ssä tarkoitettua palveluntuottajan henkilöstöä. Tämä mahdollistaisi myös henkilöstön asianmukaisen viranomaisvalvonnan sekä hyvinvointialueen omavalvonnan osana palvelun järjestämisvelvollisuutta. – Valvontaviranomainen ei voisi valvoa turvahenkilöitä ammattihenkilöinä, koska kyse ei ole sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöistä.”

Ehdotetun 75 §:n 6 momentin mukaan laitoksen on viipymättä lopetettava henkilön käyttö turvahenkilönä, jos tämä ei täytä tässä laissa säädettyjä edellytyksiä. Säännöstä ei ole lainkaan perusteltu. Lisäksi vaikuttaa siltä, että ainoat edellytykset turvahenkilönä toimimiseen olisivat soveltuva tutkinto ja tarpeellinen koulutus. Ehdotettu sääntely näyttäytyy varsin väljältä sekä valvonnan että toimenpiteiden osalta.

Perustuslain 124 §:n mukaan julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle ei saa vaarantaa perusoikeuksia, oikeusturvaa eikä muita hyvän hallinnon vaatimuksia, minkä vuoksi näiden henkilöiden julkinen valvonta tulee olla asianmukaisesti järjestetty. Ehdotetun sääntelyn ja sille esitettyjen perusteluiden valossa valvonnan asianmukaisuudesta on vaikea vakuuttua. Ammattihenkilövalvonnan puuttuessa turvahenkilöiden valvonta ei ole yhtä kattavaa kuin laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvien, vaikka juuri heidän toimivaltuuksiinsa kuuluu voimakeinojen käyttö hyvin erilaisissa tilanteissa. Asian jatkovalmistelussa olisikin näkemykseni mukaan huolellisesti pohdittava, tulisiko turvahenkilöiden valvontaa koskevaa sääntelyä tarkentaa ottaen huomioon turvahenkilöiden tehtävät ja toimivaltuudet.

9.4 Virkavastuu

Luonnoksen perusteluissa todetaan, että rikosoikeudellisen virkavastuun kautta pyritään varmistamaan, että kaikki julkisten tehtävien hoitaminen ja julkisen vallan käyttäminen tapahtuu asianmukaisesti ja vastuullisesti. Ehdotetun 75 §:n 1 momentin mukaan ”Muun kuin virkasuhteisen henkilön rikosoikeudellisesta virkavastuusta julkisen vallan käytössä säädetään rikoslain 40 luvun 12 §:ssä”. Ehdotettu säännös merkitsisi ilmeisesti sitä, että turvahenkilön virkavastuu olisi suppeampi kuin muiden laitoksessa työskentelevien henkilöiden (vrt. laki sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden valvonnasta 12 ja 20 §). Omaksuttua rajausta ei ole perusteltu eikä nähdäkseni otettu huomioon perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä, jossa on edellytetty virkavastuun ulottuvan koko julkiseen hallintotehtävään. Nyt ehdotetussa tilanteessa, jossa turvahenkilölle ehdotetaan merkittäviä, itsenäiseen harkintaan perustuvia toimivaltuuksia ja hän olisi jatkuvasti läsnä laitoksessa, vaatimus kattavasta virkavastuusestä korostuu.

9.5 Tehtävät, tehtävissä noudatettavat periaatteet sekä toimivaltuudet

Kiinnitän yleisesti huomiota siihen, että ehdotetun 76 §:n säännöskohtaiset perustelut pitkälti puuttuvat. Asianmukaisina säännöskohtaisina perusteluina ei voida pitää pykälätekstin toistamista. Tässä tapauksessa, erityisesti henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvien toimivaltuuksien asianmukaiset perustelut korostuvat entisestään. Toimivaltuuksia ei ole myöskään arvioitu huolellisesti säätämisyjärjestysperusteluissa.

Turvahenkilöiden tulisi tehtävissään noudattaa yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain 6 §:ssä säädettyjä vartioimistehtävissä noudatettavia yleisiä periaatteita. Koska esityksessä on

tavoitteena säätää nimenomaan laajemmista tehtävistä ja toimivaltuuksista kuin vartijoilla sekä turvahenkilöiden pidempiaikaisesta käytöstä, pitäisin tärkeänä, että turvahenkilön tehtävässä noudatettavista periaatteista säädettäisiin nyt ehdotettavassa laissa.

Esityksen jatkovalmistelussa sääntelyä on keskeistä tarkastella myös siltä osin, mahdollistaisiko ehdotettu turvahenkilöitä koskeva sääntely uusia, lasten perusoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia.

Luonnoksen 76 §:n 2 momentin mukaan ”turvahenkilöllä on 74 §:n 2 momentissa tarkoitetun tehtävänsä suorittamiseksi oikeus - -”. Säännöksen tulisi ilmeisesti viitata 75 §:n 2 momenttiin, jossa määritetään turvahenkilön tehtäväksi ”laitokseen sijoitettuna olevien lasten, laitoksen henkilökunnan ja muiden laitoksessa olevien henkilöiden turvallisuuden takaaminen, laitossjärjestyksen ylläpito sekä laitoksen omaisuuden suojaaminen”. Esimerkiksi 10 kohdassa ehdotettu muotoilu ” tehdä henkilöntarkastus myös muulle kuin 3 tai 9 kohdassa tarkoitetulle henkilölle sekä ottaa tältä pois ihmisen tai omaisuuden vahingoittamiseen soveltuva aine tai esine” näyttäytyy suhteessa tähän tehtävään varsin väljältä sekä potentiaalisesti etäältä.

Turvahenkilön toimivaltuudet olisivat laajasti ja varsin väljästi käytössä myös laitoksen ja sen yhteydessä olevan piha-alueen ulkopuolella (ks. myös PeVL 26/2026 vp). Ehdotetun sääntelyn suhde poliisin antamaan virka-apuun ja sen mahdolliseen ensi- tai toissijaisuuteen jää epäselväksi. Lisäksi toimivaltuuksien suhde laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan toimivaltuuksiin sekä turvahenkilön harkintavallan itsenäisyys ja laajuus tulisi olla nyt ehdotettua selkeämpi.

10 MUITA HUOMIOITA

10.1 Yhteydenpidon rajoittaminen (90 §)

Lapsen yhteydenpidon rajoittamista koskevaan sääntelyyn esitetään lisättäväksi uusi rajoitettavien tahojen joukko eli lapsen sosiaalinen verkosto. Sääntelyn perustelujen mukaan uusi sääntely tarkoittaa, että jatkossa lapsen yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös suhteessa lapsen kavereihin (s. 163). Näin on kuitenkin voitu vakiintuneesti tehdä jo voimassa olevan lain aikana, ja tässä suhteessa ehdotettu sääntely ei siksi vaikuta tarkoituksenmukaiselta. Jossain määrin epäselväksi jää myös se, mikä on lapsen sosiaalisen verkoston eli 90 §:n 1 momentin ero 90 §:n 3 momentissa tarkoitettuun yhteydenpidon rajoittamiseen henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään.

10.2 Itsenäistymisvaroja koskeva sääntely

Huomioni on kiinnittynyt siihen, ettei esitysluonnoksessa esitetä muutoksia itsenäistymisvaroja koskevaan sääntelyyn siitäkään huolimatta, että nykytilan arvioinnissa (s. 65) on nimenomaisesti tuotu esiin itsenäistymisvaroihin liittyvän sääntelyn epäselvyydet ja ne ongelmat, joita siitä käytännössä aiheutuu. Muistutan siksi tässä yhteydessä, että oikeusasiamies on useaan otteeseen tuonut sosiaali- ja terveysministeriön tietoon (EOAK/695/2018, EOAK/2723/2020 ja EOAK/3212/2026) ongelmia itsenäistymisvaroja koskevan sääntelyn epäyhdenmukaisessa soveltamisessa sekä oikeusturvapuitteita hyvinvointialueiden menettelyissä itsenäistymisvaroista päätettäessä. Pitäisin tarpeellisena, että asiaan otettaisiin kantaa nyt käynnissä olevan kokonaisuudistuksen yhteydessä.

10.3 Perhehoidon valvonta

Hallituksen esityksessä 149/2025 vp lisättiin merkittävällä tavalla perhehoitajien toimivaltuuksia. Olen esityksestä perustuslakivaliokunnalle antamassani lausunnossa (EOAK/6700/2025) kyseenalaistanut sen, onko perhehoitajan tehtävässä lisääntyneiden toimivaltuuksien jälkeen enää

kyse tosiasiallisen julkisen hallintotehtävän hoitamisesta vai jo julkisen vallan käytöstä. Lisäksi olen tuonut esiin huoleni perhehoidon valvonnan puutteista. Myös hallituksen esityksestä mietinnön antanut sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta on pitänyt välttämättömänä, että lastensuojelun valvonta, mukaan lukien perhehoidon valvonta, arvioidaan uudistuksen toisessa vaiheessa (StVM 4/2026 vp, s. 22).

Nyt esillä olevassa hallituksen esitysluonnoksessa korostetaan entisestään perhehoidon ensisijaisuutta (59 §), mutta valvontaan ei oteta edelleenkään mitään kantaa. Perhehoidon valvontaa koskevaa sääntelyä ei sisälly myöskään hallituksen esitysluonnoksen sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain ja Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta, vaan perhehoito on nimenomaisesti jätetty lain ulkopuolelle. Pidän tilannetta perhehoitoon sijoitettujen lasten oikeusturvan näkökulmasta kestävämmänä.

10.4 Kirjaaminen

Sosiaalihuoltolakia koskevaan esitysluonnokseen sisältyy yleinen tavoite kirjaamista koskevan sääntelyn keventämiseksi. Nyt esillä olevan esitysluonnoksen mukaan myös lastensuojelussa yhdenmukaistetaan kirjaamista suhteessa muuhun sosiaali- ja terveydenhuoltoon (40 §).

Kuten apulaisoikeusasiamies Lindroos-Hovinheimo on sosiaalihuoltolain esitysluonnosta koskevassa lausunnossaan todennut, kirjaamisen merkitystä lapsiasiakkuuksissa ei tule vähentää vaan pikemminkin korostaa entisestään. Tämä koskee myös asiakkuuksia, joissa ongelmat eivät vielä näytä isoilta tai monimutkaisilta ja tuen tarve vaikuttaa siksi tilapäiseltä tai yksinkertaiselta. Lastensuojelussa on tyypillistä, että asiakkuuksia on lapsuuden aikana useita ja lopulta lapsi päädytään teini-ikäisenä huostaanottamaan. Tällöin työskentely ei ole ollut vaikuttavaa, ja havaintojeni mukaan yhtenä syynä tähän voi olla suunnitelmallisen työskentelyotteen puuttuminen.

Kun tuen tarpeessa olevien lapsiperheiden asiakkuudet ovat usein pitkiä ja/tai toistuvia ja kun myös työntekijöiden vaihtuvuus on ollut suurta, on tiedon siirtymisen kannalta aivan keskeistä, että lasta koskevat asiakassuunnitelmat ja -kirjaukset ovat kattavat ja perusteelliset. Tämä on tärkeää sekä vaikuttavan työskentelyn että viime kädessä jopa lapsen turvallisuuden kannalta.

Keinänen Krissu

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja
ja Esittelijäneuvos Virve Toivonen